

La física puja a l'escenari

Einstein on the beach, òpera en 4 actes, de Philip Glass i Robert Wilson. Coreografia de Lucinda Childs, producció de Top Shows Inc., Gran teatre del Liceu, 29 i 30 de setembre, 1, 2 i 3 d'octubre de 1992.

Tot i que els objectius d'aquesta revista no ens permeten d'ocupar-nos de moltes manifestacions culturals, el contingut temàtic i formal d'aquesta òpera exigeix fer-ne una excepció. En efecte: els autors de la música (Glass) i del text i la posada en escena (Wilson), tots dos nord-americans, prengueren la figura d'Einstein i les seves contribucions a la física com a argument principal de la seva òpera "minimalista", estrenada el 1977 a França.

No sóc competent per comentar o avaluar la creació en el terreny musical o en el teatre contemporani. Tanmateix, diguem, en primer lloc, que l'estètica minimalista en la música i en l'escena m'han semblat molt "realistes". El minimalisme (*minimal art*) nasqué als anys seixanta als Estats Units i pretenia reduir l'expressió a un petit conjunt de formes elementals, deixant de banda els excessos no solament morfològics sinó també de color, estructura, etc.

En la seva versió operística, consisteix en la recreació reiterada i matisada curosament dels detalls escènics més petits i insignificants, i en l'opció per melodies i orquestracions simples, també reiterades i matisades llargament. Els textos cantats o recitats recorden l'expressió surrealista o dadà, i es limiten, com el cas d'un dels temes principals, al recitat de sèries de nombres naturals. Els quatre actes de l'obra es representen sense interrupció. Cada un d'aquests dura una hora durant la qual es desenvolupen unes quantes melodies i uns quants moviments escènics. D'aquesta manera, l'aparença és de monotonia i tedi; el fons, tanmateix, reflecteix, segons la meva opinió, la vida i, en particular, la vida de la ciència: mai no passa res i, quan passa, no te n'adones!

El "realisme" de l'expressió contrasta amb l'ús extens de tòpics força estereotipats de la física i, en particular, els que han generat Einstein, la teoria de la relativitat i els seus comentadors o divulgadors. La física, segons la posada en escena, se centra en les fórmules matemàtiques; de fet, hi ha un personatge que es passa gairebé les quatre hores *escrivint* en una pissarra imaginària. D'altra banda, apareix la imatge einsteiniana més coneguda: l'ascensor d'equivalència gravitatòria dibuixat per Bernarda Bryson als treballs de divulgació del gran físic russo-nord-americà Georges Gamow; els rellotges (per la seva consistència, força dalinians) que assenyalen, se suposa, el temps local de diversos indrets;

sistemes de referència representats per barres sobre les quals són "fixats" alguns personatges; un eclipsi on comprovar la deflexió de la llum (tot i que hauria de ser de Sol, el que apareix en escena tapa la Lluna); un tren "relativista" (han optat, en un tret distanciat, per posar-hi una màquina de vapor); una nau espacial que creua l'escenari, símbol de l'ambició humana en el cosmos.

Un personatge de l'obra representa el mateix Einstein. Es tracta de la seva imatge més tòpica —cabells blancs embullats, lleugera desatenció del vestit—, que interpreta, no podia ser altrament, el violí. No importa, evidentment, que les referències més fiables confirmin que, trobant en la música una via de repòs intel·lectual, era un intèrpret més aviat discret.

Els tòpics, tanmateix, solen constituir el fonament de la comunicació. Sense aquests, seria impossible bastir la majoria de missatges que envolten el nostre món. El minimalisme, per la seva banda, ha d'estimar els tòpics per la seva vulgaritat. Per a nosaltres, que vivim en un context cultural en el qual la física ha tingut una presència tan marginal, veure'ls en escena ha representat, no cal amagar-ho, una satisfacció íntima (potser corporativa), perquè ja és hora que la física (i de bracet, les ciències) pugi d'una vegada als escenaris. Llavors podrem discutir-ne més propiament la utilització i el desenvolupament, perquè serveixi els interessos i les necessitats de la majoria.

Antoni Roca

